

Dr. Meryem Şahin'le Dünyada Anti-Gender (Toplumsal Cinsiyet Karşıtı) Hareketler

Söyleşi: Mücahit GÜLTEKİN

Deşifre Eden: Muhammed Bilal KOŞAR

11 Mayıs 2020

<https://www.youtube.com/watch?v=KUVVKSAZ3sg&fbclid=IwAR2al72i2bCCPBmVbqkbXV2S WLERwawUVQ2IqYP5iGm2PqPKKuDvU5iGPRM>

Mücahit GÜLTEKİN: Değerli arkadaşlar hepiniz hoş geldiniz. Bugün İstanbul Sözleşmesinin imzalanmasının üzerinden dokuz yıl geçti. Türkiye Cumhuriyeti Devleti 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul Sözleşmesi'nin altına imza atmıştı. Biz de bu yıldönümü vesilesiyle ülkemiz için de çok önemli olan bir konuyu, önemli fakat çok konuşulmayan, hatta hiç konuşulmayan bir konuyu sizinle konuşmak istedik. Dünyada anti-gender hareketler üzerine bugün Afyon Kocatepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyesi Dr. Meryem Şahin'le birlikte sohbet edeceğiz. Şimdi konu gerçekten çok kritik, çok önemli. Çünkü Türkiye'de de aile politikalarına, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına, İstanbul Sözleşmesi ve bununla ilişkili mevzuata dönük rahatsızlıklar var. Fakat bu rahatsızlıklar sadece Türkiye için geçerli değil. Dünyanın pek çok ülkesinde hem İstanbul Sözleşmesi'nden hem de toplumsal cinsiyet ile ilişkili kavramlardan rahatsızlıklar var. İşte bütün bunları bugün konuyu akademik düzlemde inceleyen, bilimsel düzlemde inceleyen Meryem Şahin'le birlikte konuşacağız. Kısaca tanıtmak istiyorum Meryem Hocamı. Biz bu arada Meryem Hocam ile toplumsal cinsiyet ve şiddet, İstanbul Sözleşmesi gibi konular üzerinde daha önceden birlikte çalışmalar yaptık. Birlikte yayınlar yaptık. Şimdi, Yakın Doğu Üniversitesinden mezun oldu. Psikoloji bölümünden. Sakarya Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık bölümünde yüksek lisansını yaptı. Affetme üzerine çalıştı. Sonra Uludağ Üniversitesi Din Psikolojisi alanında tevekkül üzerine çalıştı ve doktorasını bitirdi. 2019 yılından itibaren de Afyon Kocatepe Üniversitesi Psikoloji Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaya devam ediyor. Değerli hocam: Hoşgeldiniz

Meryem ŞAHİN: Hoşbuldum

M.G. : Nasılsınız?

M.Ş.: İyiyim, teşekkür ederim. Davetiniz için de teşekkür ederim. Kanal hayırlı olsun şimdiden.

M.G. : Teşekkür ederim hocam. Çok sağolun. Davetimizi kabul ettiğiniz için ben de ayrıca teşekkür ediyorum. Şimdi değerli hocam siz 'Anti-Gender' kavramını uzun zamandır çalışıyorsunuz. Ve dünyada toplumsal cinsiyet karşıtı aktivizmi, toplumsal cinsiyet karşıtı hareketleri inceliyorsunuz. Şuradan başlayalım isterseniz. Anti-Gender kavramı ne anlama geliyor? Ne anlamalıyız buradan?

M.Ş.: 'Gender' kavramından gidebiliriz. Gender Türkçede 'toplumsal cinsiyet' olarak kullandığımız kavram. Anti-Gender da toplumsal cinsiyet eksenli politikalara karşı çıkma anlamına gelen, bu şekilde kavramsallaştırılan bir kavram. Çıkış noktası şu: Dünyada toplumsal cinsiyet kavramı özellikle son yıllarda çok yaygın bir şekilde kullanılıyor. Toplumsal cinsiyet kavramı ortaya çıktığı

yıllardan beri şuan kullanım alanı oldukça genişledi. Özellikle politik metinlerde kendine ciddi bir yer buldu. Dünyada kavramın etki alanındaki bu genişlemeyle birlikte ona karşı tepkiler de oluşmaya başladı. Bu kavram pek çok yönden sorgulanmaya, eleştirilmeye, tartışılmaya başlandı. Anti-Gender hareketler de toplumsal cinsiyet kavramını eleştiren hareketler olarak tanımlayabileceğimiz hareketler.

M.G.: Peki hocam bu Anti-Gender hareketler diyoruz. Yani bunlar dünyada nerelerde daha çok görülüyor? Yani coğrafi olarak dağılımına baktığımızda daha çok Avrupa eksenli mi, Latin Amerika eksenli mi, Ortadoğu eksenli mi? Anti-Gender hareketler hangi ülkelerde gözlemlediğimiz ya da sizin çalışmanızda nerelerde ortaya çıkan hareketler? Bunlarla ilgili biraz bilgi verebilir misiniz?

M.Ş.: Pek çok ülkede ortaya çıktığından bahsedebiliriz. Bu açıdan küreselleşmiş de hareketler. Ama bazı ülkeler ve yahut bazı bölgeler Anti-Gender hareketler için daha ön plana çıkabiliyor. Doğu Avrupa bunlardan bir tanesi örneğin. Son zamanlarda Türkiye'deki basında da yer bulan Macaristan, Polonya, Ukrayna, Rusya, Slovenya gibi ülkeler biraz daha Anti-Gender hareketlerde ön plana çıkıyor. Ama bununla birlikte klasik batı dediğimiz İtalya, İspanya, Almanya, Fransa'da da toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlenmeleri görebiliyoruz. Bunun dışında Avrupa kıtasının biraz daha uzağında Latin Amerika'da önemli hareketlenmeler var. Doğu Avrupa'da biraz daha 2010 yılından sonra bu hareketler başlamasına rağmen Latin Amerika'da biraz daha geç, 2016 yılından sonra ortaya çıktıklarını görebiliyoruz. Yine Latin Amerika'da Brezilya'da, Meksika'da, Kolombiya'da Ekvador'da toplumsal cinsiyet karşıtı pek çok hareketin ortaya çıktığı şuan çok net gündemimizde. Bulgaristan'da yine benzer hareketlenmeler var. Son yıllarda Türkiye'de benzer hareketlenmeler var. Bu açıdan baktığımız zaman bazı ülkeler ön plana çıkıyor gibi dursa da toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin küreselleştiği yorumunu yapabiliriz.

M.G. : Yani herhangi bir dinle bağlı olmayan, etnisiteyle sınırlı olmayan, herhangi bir mezheple sınırlı olmayan...

M.Ş.: Çok geniş coğrafyalarda ve çok farklı görüşlere sahip ideolojik kesimleri birleştiren bir kavram aslında. Hatta bununla ilgili gelişen literatürde yani Anti-Gender hareketler üzerine gelişen literatürde bu durum da sembolik bir tutkal olarak tanımlanıyor metafor olarak. Baktığımız zaman farklı kıtalarda, farklı coğrafi bölgelerde, farklı siyasal yönetimlerde, farklı dini gruplarda hatta kendini din dışı tanımlayan gruplarda, daha seküler gruplarda, kendini neoliberal politikalara karşıt olarak tanımlayan gruplarda toplumsal cinsiyet karşıtı harekete verilen desteğin olduğunu görüyoruz. Bu açıdan dediğini gibi belli bir dinle, belli bir coğrafyayla, belli bir ideolojiyle sınırlandırabileceğimiz bir hareketlenme değil. Çok farklı grupları farklı farklı argümanlarla farklı coğrafyalarda bir araya getiren sembolik işlevi olan bir hareket olarak değerlendirebiliriz.

M.G.: Ben yine sizin çalışmanızda okumuştum hocam. Fransa'da 2013 yılında bir milyon kişi bir araya geliyor. Yani çok ciddi bir rakam. Bir milyon kişi yürüyor ve aileyi koruma sloganlarıyla yürüyorlar. Tabi bu arada parantez içinde şunu da söylemem gerekir. Türkiye'de neredeyse hiç haber olmadı bu. Ne televizyonlarda, ne gazetelerde haber olmadığını da eklemiş olalım. Yani bu kadar büyük bir kitle bu kadar geniş bir coğrafyada işte Latin Amerika'dan Doğu Avrupa'ya kadar,

işte Batı Avrupa'dan Asya'ya kadar çok geniş bir coğrafyada farklı etnisiteler, farklı dinler, farklı mezhepler... Bunları Anti-Gender'da bir araya getiren şey nedir hocam? Yani hangi kaygı, hangi temel dinamik bunları buluşturuyor? Nasıl bir tehdit görüyorlar? Onu soruyorum.

M.Ş.: Burada da temelde toplumsal cinsiyet kavramının kendisine yönelik bir karşı çıkış var. O yüzden de isimlendirilmesi de Anti-Gender hareketler. Toplumsal cinsiyet kavramının ideolojik yönü olduğu önemli bir vurgu noktası toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerde. Bu kavramın bilimsel değil de ideolojik olduğunu, bilimsel bulgularla çeliştiği, tartışmasız bilimsel gerçekleri yok saydığı ile ilgili ciddi eleştiriler var. Bu eleştirilerin temelinde de bu kavramın doğal olan kadınlık ya da doğal olan erkekliğe yönelik bir tehdit oluşturduğu, cinsiyetler arası geçişe, cinsiyet akışkanlığına imkân tanıdığı, bu şekilde hem insan neslinin, ailenin, aynı şekilde bunun devamında medeniyetlerin, ulusların, kültürlerin tehdit altında olduğuna yönelik karşı çıkışlar var. Bunların hepsini topladığımız zaman en temelde ailenin korunması kaygısının olduğunu görüyoruz. Çünkü temelde insana dair yeni bir tanım yapıyor toplumsal cinsiyet literatüründe. İnsana dair tanım da en temel kurum olan aileyi doğrudan etkiliyor. Bu açıdan ailenin korunması kaygısı en ön plana çıkan kaygı. Ama bu tartışmaların içerisinde sadece aile ile ilişkilendiremeyeceğimiz ama cinsellik teması altında bir araya gelebilecek farklı tartışmaların da olduğunu görebiliyoruz. Örneğin kürtaj durumu ile ilgili mevzuatlar tartışılabilir. Eşcinsellere yönelik haklar tartışılabilir. Kadın ve erkeğin rollerine ilişkin durumlar yine toplumsal cinsiyet tartışması içerisinde yürüyebilir. Baktığımız zaman hem farklı coğrafyalarda ortaya çıkan geniş bir hareket, aynı zamanda söylem aralığı da geniş. Cinsellik ile ilgili pek çok konu toplumsal cinsiyet şemsiyesi altında tartışmaya açılabilir. Burada özellikle bu kavramın ideolojik yönüne yapılan vurguyla bunun bir sosyal mühendislik olduğu iddiası yine ön plana çıkıyor. Bunu özellikle bazı ülkeler batıdan gelen bir ideoloji, yeni bir sömürge ideolojisi ya da yeni bir totaliter ideoloji olarak değerlendirebiliyor. Bu açıdan biraz daha gizli gündemi olan, Truva Atı görevi gören bir kavram olarak görülüyor. Ülkelerin kendi içindeki kültürel zenginliği ortadan kaldırmaktan, farklı kültürlerdeki farklılıkları ortadan kaldırmaktan da sorumlu görülüyor. Ama bütün bu kaygıların hepsinin zemininde ortak nokta olarak ailenin korunması argümanını görüyoruz. Çünkü cinsellikle ilgili tartışılan her konu bir şekilde aileye dönüyor. O açıdan aile bu hareketler için birleştirici bir nokta olarak karşımıza çıkıyor.

M.G.: Bu kadar farklı coğrafyalardaki bu kadar farklı dinlere, mezheplere ya da etnisitelere sahip kişiler aile kavramının etrafında birleşiyorlar. Çünkü aileyi tehdit altında görüyorlar. Toplumsal cinsiyet eşitliği savunucularının ve İstanbul Sözleşmesi'nin aile kurumunu tehdit ettiği algısı bütün bu coğrafyalarda var.

M.Ş.: İstanbul Sözleşmesi ile ilgili bağlantısını belki açıklamamız gerekir kavramın oraya geçmeden önce. Anti-Gender hareketlerin temelinde toplumsal cinsiyet kavramına getirilen eleştiriler var. Bu hareketler için İstanbul Sözleşmesi biraz daha tetikleyici faktör ya da bir birleşme noktası olarak değerlendiriliyor. Pek çok ülkede toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin ortaya çıkmasının sağlayan şey İstanbul Sözleşmesi adıyla andığımız sözleşme. Çünkü bu sözleşmede ilk defa toplumsal cinsiyet kavramı uluslararası bir belgede tanımlanmış oldu. Bu açıdan karşıt hareketlerin üzerinde en ısrarla durduğu politik metin İstanbul Sözleşmesi. Ve dediğiniz gibi pek

çok ülkede tartışma biraz daha ailenin korunması argümanı üzerinden gidiyor. Ama İstanbul Sözleşmesi'nin gündem olmadığı örneğin Latin Amerika gibi ülkelerde de yine toplumsal cinsiyet kavramına yönelik getirilen eleştiriler var. Orada da yine benzer şekilde doğal olanı bozmaya yönelik bir hedefinin olduğu, bir proje olduğu, ideoloji olduğu, gizli gündemi olan bir truva atı olduğu vurguları ön planda. Buna ilişkin politik yönden ciddi baskılar uyguluyorlar.

M.G.: Peki hocam ne tür argümanlara sahip Anti-Gender hareketler ? Yani toplumsal cinsiyet eşitliğini eleştirirken, feminist hareketleri eleştirirken hangi argümanları kullanıyorlar? Bu soru benim açımdan şu açıdan çok önemli: Çünkü toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı çıkan hareketler denildiğinde genelde böyle dinsel bir motivasyona dayanan, bilimsel herhangi bir argümanları olmayan, dinsel birtakım dogmaların diyelim, ya da metafizik bir takım dogmalarla bilimsel gerçeklere karşı savaşan, mücadele eden insanlar gibi algılanıyor. Ya da kadının yanında erkeğin güçlü konumunu sürdürmek isteyen kesimler olarak algılanıyor. Bu Anti-Gender hareketler gerçekten bu motivasyonla mı hareket ediyor yoksa daha başka argümanlar da kullanıyorlar mı?

M.Ş.: Anti-Gender hareketlerin en büyük motivasyonu aslında toplumsal cinsiyet kavramının bilimsel değil ideolojik bir kavram olduğu. Dolayısıyla burada bilimsellik itirazı çok güçlü yer tutuyor. Burada tartışmasız denilebilecek biyolojik bulgularla çelişmesi bunları yok saymasına ilişkin itirazlar var. Bu açıdan akademik alanda da bir mücadelenin yürütüldüğünden bahsedebiliriz. Bilimsel zeminde de üzerinde uzlaşılan bir konu değil toplumsal cinsiyet konusu. Hatta toplumsal cinsiyet feminist literatürün kendi içerisinde de üzerinde uzlaştığı bir konu değil. Kavram olarak baktığımız zaman aslında belki bugün bizim çok pratik olarak net bir şekilde tanımlamamızın dışında hem feminist literatürün kendi içerisinde uzlaşılan bir konu değil hem de bilimsel alanda kesinliği ispatlanmış bir kavram olarak karşımızda durmuyor. Bu nedenlerle toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin en önemli argümanı toplumsal cinsiyet kavramının bilimsel olmadığı, ideolojik bir kavram olduğu. Bu ideolojik olmasını biraz açarsak burada biraz önce bahsettiğimiz alt amaçlara hizmet ettiği, doğal olan insan yapısını bozmaya yönelik bir yansıması olabileceği, insan varlığına ilişkin felsefesinin farklılaştığı, yine bedene ilişkin tanımlamalarının farklılaştığı ve bunların hem insan tanımına hem aile tanımına yansıtacağı ve bu şekilde geleceğe ilişkin çok somut yansımalarının olabileceği tartışmaları var. Genel olarak bir sosyal mühendislik projesi olarak ele alınıyor. Temel argümanlarını belki bu şekilde özetleyebiliriz.

M.G.: Söyledikleriniz içerisinde şeyin altını çiziyorum hocam. Yani feministlerin kendisinin bile bu kavram etrafında biz uzlaşma sağlayamadığı vurgunuz bence çok önemli. Şundan dolayı: Bu kavram etrafında dönen pek çok tartışma var. İtirazlar var. Feminist akımların kendi içerisinde de bir uzlaşma söz konusu olmamasına rağmen böyle uluslararası bir politika olarak uygulanması gerçekten ayrıca incelenmesi gereken, tartışılması gereken bir konu diye not etmiş olayım. Peki değerli hocam, niye tepki gösteriyorlar? Yani şurası netleştirelim bizim için: Dünyada pek çok ülkede Anti-Gender hareketler var ve toplumsal cinsiyet kavramına karşı çıkıyorlar. Bunların bir gizli ajandasının olduğunu savunuyorlar. Ama daha böyle somutlaştırdığımızda tepkileri nerelere yoğunlaşıyor?

M.Ş.: Aslında bu toplumsal cinsiyet kavramının geçtiği her yere ilişkin tepkileri var. Kavram da en çok politik metinlerde karşımıza çıkıyor. Örneğin bu kavramın eğitim politikasındaki uygulamalarına yönelik ciddi tepkiler var. Aileler okullarda toplumsal cinsiyete duyarlı eğitimler verilmemesi için harekete geçiyorlar. Bu konuda okul yöneticilerine, öğretmenlere, siyasetçilere baskılar yapabiliyorlar, protestolar uygulayabiliyorlar. Toplumsal cinsiyet eksenli yapılandırılan eğitim müfredatına, eğitim materyallerine tepki gösterebiliyorlar. Bu açıdan eğitimde toplumsal cinsiyet politikaları eleştirilen önemli alanlardan bir tanesi. Bir diğeri biraz önce bahsetmiştik İstanbul Sözleşmesi toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler için önemli bir metin. Çünkü uluslararası gücü var ve toplumsal cinsiyeti uluslararası norm haline getiren bir metin. Pek çok ülkede İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmamasına ilişkin kampanyalar yürütülüyor. İmzalandıktan sonra onaylanmaması için veya onaylanma sürecini geciktirmek için kampanyalar yürütülüyor. Bu şekilde uluslararası mevzuatın da bir gündem olduğunu söyleyebilirim. Bunun dışında ülkeden ülkeye değişmekle birlikte kürtajla ilgili yasalara yönelik tepkiler gösterebiliyorlar. Eşcinsel evliliklere veya eşcinsellerin evlat edinme haklarına ilişkin tepkiler gösterebiliyorlar. Ama genel olarak toplumsal cinsiyet kavramıyla ilişkili olabilecek cinsellikle ilgili her türlü politikaya toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin yer verdiğini görebiliyoruz.

M.G.: Peki bu tepkiler hocam, bir sonuç alıyor mu? Yani Anti-Gender hareketleri siz incelemenizde pek çok ülkeye baktınız. Pek çok ülkeyi incelediniz. Yani bunlar dilekçe yazan, sokaklarda çıkıp bağırıp çağırın ve sonra evlerine dönen bir pozisyoncular mı? Yoksa gerçekten bir kazanım ortaya koyuyorlar mı? Hükümetlere ya da yasal çevrelere bir geri adım attırma söz konusu oluyor mu?

M.Ş.: Aslında ciddi kazanımların olduğunu söyleyebiliriz. Pek çok ülkede çalışmaları bir şekilde karşılık buldu. Örneğin uluslararası pek çok metnin engellenmesini sağlayabildiler. İstanbul Sözleşmesi bunlardan biri. Bazı ülkelerde imzalanmış olsa bile onaylanmasını geciktirebildiler veya geri çekebildiler. Yine eğitim ile ilgili politikalarda pek çok ülkede geri adım atılmasını sağlayabildiler. Eğitim müfredatlarının güncellenmesini sağlayabildiler ve eğitim müfredatlarına eklenmesi düşünülen konuların geri çekilmesini sağlayabildiler. Bunun dışında siyasi alanda ciddi etkileri var. Bununla birlikte sivil alanda ciddi bir farkındalık oluşturdular. Yine ekonomik olarak bakarsak bazı ülkelerde toplumsal cinsiyet çalışmalarına ayrılan fonları engelleyebildiler. Bazı ülkelerde siyasetçiler doğrudan toplumsal cinsiyet çalışmalarını yasaklayabildi. Bu açıdan baktığımız zaman pratik olarak pek çok karşılığının olduğunu görebiliriz. Hatta bu karşılık bazı çevreleri kaygılandırır da bildi. Özellikle toplumsal cinsiyet savunusu yapan çevreler Anti-Gender hareketlerin elde ettiği kazanımlara ilişkin yeni çalışmalar da yapmaya başladılar. Son yıllarda özellikle bunları görebiliyoruz. Yani toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlere karşı yaklaşımlar da oluşmaya başladı. Onların söylemlerinde de genel olarak toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin başlangıçtan beri çok şey elde ettikleri, kazanımlarının olduğu, kendi haklarında geriye gidişler olduğu ve buna yönelik yeni planlamaların yapılması gerektiği vurgusu var. Bu amaçla toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler kimdir, neler yapıyorlar, kimlerle işbirlikleri var, söylemleri, argümanları nelerdir, bu eleştirilere karşı yeni söylem olarak neler geliştirmeliyiz gibi sorular ışığında toplantılar, konferanslar, atölye çalışmaları, raporlamalar gerçekleştirebiliyorlar. Dolayısıyla

toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin etkin ve karşılığını bulan çalışmalar yürüttüğünü söyleyebiliriz.

M.G.: O zaman feminist hareketin ya da toplumsal cinsiyet eşitliği savunucusu olan hareketlerin artık Anti-Gender hareketleri yok sayarak, böyle tereyağından kıl çeker gibi işleri yürütemediğini söylemek mümkün. Buna ilişkin daha ciddiye alan, stratejiler geliştiren...

M.Ş.: Hatta bununla ilgili bir literatür de geliyor. İzleyiciler kendileri de deneyebilir. İnternette Anti-Gender hareketler araması yaptıkları takdirde karşılıklarına pek çok doküman çıkıyor. Bu dokümanların pek çoğu da feminist hareketten beslenen dokümanlar. Yani Anti-Gender hareketlerin incelendiği, ele alındığı üzerinde çalışıldığı bir çalışma alanı var günümüzde. Bu yeni bir strateji olarak karşımıza çıkıyor.

M.G.: Yani Google'da bir arama yapıldığında Anti-Gender moment ya da Anti-Gender hareketler diye...

M.Ş.: Milyonlarca karşılık çıkar.

M.G.: Ben çünkü denemiştım, yüz binlerce şey çıkıyor karşımıza. Peki değerli hocam, bunlar tepkilerini nasıl örgütüyorlar? Ve nasıl gösteriyorlar? Yani şimdi siz öyle bir coğrafya çizdiniz ki Brezilya da var burada Polonya da var, Hırvatistan da var Rusya da var. Yani birbirinden çok bağımsız ve çok farklı etnisitelerin, kültürlerin olduğu geniş bir coğrafya var. İki şey sormak istiyorum burada. 1- Tepkilerini nasıl gösteriyorlar? Yani işte yürüyüş mü yapıyorlar, dilekçe mi yazıyorlar, bu tepkiyi nasıl gösteriyorlar? 2- Kendi aralarında bölgesel ya da küresel ölçekte bir etkileşim var mı, bir örgütlülük var mı?

M.Ş.: Her ülkede örgütlenme biraz kendine özgü karşımıza çıkıyor ve karşı çıkılan konuya özgü de örgütlenmeler oluşabiliyor. Örneğin bazı ülkelerde sokak tepkileri çok ön plandayken bazı ülkelerde imza kampanyaları ön plana çıkabiliyor. Ama genel olarak temelde iki başlık altında ele alabiliriz. Birincisi aktivist hareketler. Aktivist hareketler toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin çok ön planda tuttuğu bir çalışma alanı. Yüz binleri, milyonları bulan sokak protestoları, eylemleri yapabiliyorlar. Tepki olarak siyasalere yetkililere e-postalar gönderip bu şekilde kampanyalar yapabiliyorlar. Karşı çıktıkları durumlar için imza kampanyaları toplayabiliyorlar. Okulların önüne gidip okuldaki eğitim müfredatını protesto edip eğitim sistemini baskı altına alabiliyorlar. Bu açıdan aktivist bir yönleri var. Ama bununla birlikte bilgi ve bilim üretimi de önemli bir çalışma alanı. Çünkü önemli bir argümanları toplumsal cinsiyetin bilimsel değil ideolojik olduğu demiştik. Bu açıdan alternatif bilgi üretme motivasyonu da var. Toplumsal cinsiyetin bilimsel alanda eleştirisi de önemli bir çalışma alanı. Temel olarak hem akademik alanda hem aktivist alanda çalışmaların örgütlendiğini, olduğunu söyleyebiliriz.

M.G.: Anladım. Yani Anti-Gender hareketleri biz sadece sokakta yürüyüş yaparken görmüyoruz. Ya da ne bileyim internette dilekçe doldururken görmüyoruz. Akademik alanda da görüyoruz. Peki, Türkiye ile karşılaştırdığımızda hocam, şimdi Türkiye'de de son yıllarda, özellikle son birkaç yıldır, bilemiyorum Anti-Gender hareketler bağlamında değerlendirilebilir mi? Yani o kavramsallaştırma içine sokulabilir mi? Onu size sormak istiyorum. Ama şunu görüyoruz. Artık uygulanan aile

politikalarından rahatsız olan geniş bir kesim var. İstanbul Sözleşmesi ve ona bağlı olarak çıkarılan 6284 sayılı kanundan rahatsız olan çok ciddi sayıda bir kitle var. Yine 2004'te hazırlanıp 2005'te yürürlüğe konulan yeni TCK'nın toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle yazılmış maddelerinden kaynaklanan hem büyük bir mağdur kitlesi var hem de bundan kaynaklanan büyük bir rahatsızlık var. Son yıllarda biz bunları görüyoruz, basına da yansıyor. Siyasetin de gündemine geliyor, STK'ların da gündemine geliyor. Türkiye'yi diğer ülkelerle karşılaştırdığınızda neler söyleyebiliriz?

M.Ş.: Türkiye'de özellikle son iki üç yıldır toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin artık başladığını, tetiklendiğini söyleyebiliriz. Dünya ile karşılaştırdığımız zaman ise Türkiye'nin biraz daha geriden geldiğini görüyoruz. Dünyada özellikle 2010 yılından sonrası önemli hareketlenmeler var. Türkiye'de ise özellikle ETCEP projesinin basına yansımalarından sonra bu hareketlerin tetiklenmesi söz konusu. Burada aslında ironik bir durum var. Türkiye İstanbul Sözleşmesi'ni ilk imzalayan ülke. Türkiye'de imzalanma sürecinde Anti-Gender hareket tanımlamasına uyan bir tepki aslında ortaya çıkmamıştı. Ama dünyaya baktığımızda bu hareketlerin buluşma noktasını gerçekten İstanbul Sözleşmesi oluşturuyor. Bunu belki şöyle yorumlayabiliriz bir açıdan: Türkiye sözleşmenin ilk imzacısı olan ülkeydi. Belki bu açıdan Türkiye'de sözleşmenin ve sözleşmede geçen kavramların tartışılması için yeterli bir zaman dilimi, uygun bir altyapının olmadığından bahsedebiliriz. Dünyada biraz daha bu tartışma zenginleşti, genişledi ve şuan çok aktif yürütülüyor. Bu Türkiye'deki çalışmaların biraz daha gecikmesi için bir açıklama olabilir ama tek başına bu açıklama elbette yeterli değil. Belki ek açıklama olarak Türkiye'de farklı kesimlerin üzerinde uzlaştığı bir sözleşme olarak karşımıza çıkıyor. Bu meclisteki uzlaşma, konsensus halka da bir şekilde uzlaşma olarak yansımış ve kavram hiç sorgulanmamış olabilir. Ama Türkiye ve dünyadaki ülkeleri kıyasladığımız zaman Türkiye'nin biraz daha son yıllarda bu kavrama ve uygulamalarına yönelik tepkiler göstermeye başladığını söyleyebiliriz.

M.G.: Yani aslında şimdi söylediğiniz şey gerçekten bence çok ilginç, kritik bir nokta. Evet İstanbul'da imzaya açıldığı için İstanbul Sözleşmesi diyoruz. Evet, Türkiye ilk imza atan ülke, meclisinde ilk kabul eden ülke. Fakat İstanbul Sözleşmesi'nin bütün aşamalarına baktığımızda imzasından mecliste kabul edilmesine, oradan yürürlüğe sokulmasına kadar falan, yani hiçbir aşamada hiçbir itiraz yok mecliste. Ama meclisteki partilere baktığımızda Ak Parti var, MHP var, CHP var, HDP var... Neredeyse bunlar hiçbir konuda birbiri ile anlaşamayan partiler. Fakat İstanbul Sözleşmesi böyle hani denir ya kaydırdan kayar gibi, bir yudum su içer gibi yirmi altı dakikada geçiyor meclisten. Şimdi bu biraz ürkütücü bir şey değil mi hocam? Yani dünyada bu kadar tartışma var kavram hakkında. Sizin ifade ettiğiniz gibi feministlerin bile kendi içerisinde uzlaşmadığı bir kavramdan bahsediyoruz. Yani bunun bu kadar tartışmasız geçmesiyle ilgili özellikle altını çizmek istediğiniz bir nokta var mı?

M.Ş.: Bunu şöyle değerlendirebiliriz: Türkiye'de hem İstanbul Sözleşmesi hem de toplumsal cinsiyet kavramı bu son birkaç yılı devreden çıkartırsak doğrudan kadına yönelik şiddet bağlamında ele alınıyordu. Yani sözleşme tamamen kadına yönelik şiddeti önlemeye odaklı, toplumsal cinsiyet denilen kavram da tamamen kadının toplumdaki dezavantajlı konumunu ortadan kaldırma amacına hizmet ediyor diye bu tartışmasız bir ön kabul olarak ele alınıyordu. Bu ön kabul olarak ele alınca

buna dayalı olan hiçbir politik metin de dolayısıyla eleştiriye tabi tutulmuyordu. Burada aslında biraz Türkiye’de kavramsal analizlerin eksik olduğu çıkarımını yapabiliriz. Çünkü dünyadaki tartışmanın zeminini oluşturan şey toplumsal cinsiyet kavramı üzerinden gidiyor. Bu kavram sorgulanıyor. Bu kavram nedir, neye hizmet ediyor? Bunun geleceğe yansımaları nasıl olur, bu kavram hangi felsefi arka plandan besleniyor, bu kavramın beden politikalarına yansımaları nasıl olur gibi biraz daha derin, daha analitik bir tartışma zeminini olduğunu görüyoruz. Türkiye’de bu kavramsal sorgulamalar belki hiç yapılmadığı için geleceğe yönelik yansımalar da yeterince tartışılmadı. Bu önemli bir nokta olarak karşımıza çıkıyor. Bununla birlikte Türkiye’de İstanbul Sözleşmesi’ne ya da toplumsal cinsiyet kavramına iliştirilen her söylem de kadına yönelik şiddeti meşrulaştırma söylemine indirgeniyor. Yani toplumsal cinsiyet karşıtı herhangi bir şey söylediğiniz zaman ve yahut İstanbul Sözleşmesi’ni eleştirdiğiniz zaman otomatik olarak belli bir zihin yapısıyla etiketleniyorsunuz. Bu indirgemeci yaklaşım da kavrama yönelik analizlerin yapılma zeminini tikiyor aslında. Böyle olunca toplumsal cinsiyet kavramının eleştirisine de akademide yeterince yer verilmiyor, politikada yeterince yer verilmiyor. Yine siyasi alanda da bu konu belki biraz daha riskli. Acaba kadınlara zarar verir miyiz kaygısıyla ele alınıp biraz daha uzak durulan bir konu olabiliyor. Burada Türkiye’deki tartışmalarda özellikle kadına yönelik şiddet söylemine indirgemenin de tartışmanın önünü tıkadığını söyleyebiliriz. Bu açıdan belki şunu söylemek gerekir. Dünyadaki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlere baktığımız zaman neler söylediğini söyledik. Ama aslında onların hiç söylemediği ama sanki söylüyormuş gibi varsayılan şeyler de var. Mesela bu hareketlerin hiç birisi benim incelediğim kadarıyla Türkiye’deki hareketler de buna dahil kadına yönelik şiddeti meşrulaştırmıyorlar. Çocuğa yönelik şiddeti haklı görmüyorlar. Veya kadını sadece ikincil rollerle, ev içi rollerle tanımlamıyorlar. ‘Erkek egemen’ bir dünya algıları yok. Bu hareketler, eleştirileri, aslında biraz daha ileri düzey, biraz daha bu kavramın geleceğe yönelik yansımaları üzerinde yürüyen bir tartışma zemini var. Türkiye’de özellikle bu kavramsal analizler yapılmadığı için eleştirel her söylem belli etiketlemelere maruz kalıyor. Bu nedenle de belki Türkiye’deki tartışmaların bu kadar geciktiğini söyleyebiliriz.

M.G.: Yani bu söylediğiniz şeyin altını ben birkaç defa çiziyorum hocam. Çünkü gerçekten sakin, makul bir tartışma ortamını zehirleyen bir şey bu.

M.Ş.: Daha duygusal dil üzerinden giden bir tartışma olunca kavramsal açıklamalar arka planda kalıyor.

M.G.: Yani siz İstanbul Sözleşmesi’ne muhalif bir perspektif ortaya koyuyorsanız acaba işte kadınların çalışmasına karşı mısınız, kadınlara şiddeti mi savunuyorsunuz, işte o geleneksel erkeğin üstünlüğü rolünü kaptırmak istemediğiniz için mi böyle söylüyorsunuz ?

M.Ş.: Gelenekteki bütün kötü uygulamalar devam etsin mi istiyorsunuz ?

M.G.: Bir taraftan bu var hocam. Evet o da çok önemli. Ama diğer taraftan da şöyle bir şey var: Ha sen, aslında senin niyetin Ak Parti’yi yıpratmak ama işte İstanbul Sözleşmesi... Aileyi araçsallaştırıyorsun. Bu da tartışmanın önünü çok tikiyor.

M.Ş.: Bu da son zamanlarda dediğiniz gibi popüler olmaya başlayan bir argüman. Aslında bu argümanın alt yapısı olmadığını çok net bir şekilde bu programı izleyen izleyiciler anlamıştır diye düşünüyorum.

M.G.: Gerçekten Ak Parti'ye muhalefet etmek için mi böyle bir söylem ?

M.Ş.: Bunun bu şekilde olduğunu düşünen insanların şu soruya yanıt vermesi gerekiyor bence. Macaristan'dakiler, Slovenya'dakiler, Meksika'dakiler de mi Ak Parti'ye muhalefet etmek için bu politikalara karşı çıkıyorlar? Dolayısıyla bu söylemin altı çok dolu değil. Ama biraz daha dediğiniz gibi manipülasyon yapmak üzere son zamanlarda dolaşıma sokulan bir kavram. Aslında bu iki söylem toplumsal cinsiyet kavramına yönelik eleştirileri manipüle etmek için oldukça kullanışlı bir şekilde kullanıma sokuluyor. Birincisi her eleştiri kadına yönelik şiddeti meşrulaştırma üzerinden indirgeniyor. İkincisi bu klasik iktidarı yıpratma mantığıdır diye eleştiriliyor. Aslına baktığımız zaman ikisinin de çok altyapısının olduğunu söyleyemeyiz. Reel durum bu ikisini de çürütüyor zaten.

M.G.: Aslında o söylediğiniz şey bence çok önemliydi hocam. Yani biz kavramsal olarak konuyu tartışmıyoruz. Kavramsal olarak ele almıyoruz. Daha duygusal ve hamasi tepkilerimiz var. Nitekim bunu geçtiğimiz günlerde bir milletvekili de açık bir şekilde ifade etti. 'İstanbul Sözleşmesi'nin biz ne olduğunu bilmiyorduk. Grup başkan vekilimiz elini kaldırdığı için biz kaldırdık. Bunun böyle olduğunu bilseydik yapmazdık' filan türünden bir açıklama yaptı. Yani milletvekili takip etmiyor, STK'lar takip etmiyor, akademisyenler ilgilenmiyor ve sorun ancak kucağımıza geldikten sonra, canımızı yakmaya başladıktan sonra...

M.Ş.: Somut hale gelince...

M.G. : Evet biz bu konuyu tartışmaya başlıyoruz. Ama yine de yani sizin söylediklerinizden benim anladığım hocam, Türkiye'de kıymetli bir, değerli bir muhalefet var şuanda.

M.Ş.: Türkiye'de de bu hareketler başladı. Bu hareketlerin bence en önemli noktası artık bu kavramın tartışmaya açılması, dokunulmaz bir kavram olarak görülmemesi. Bu tartışmalar bazen nitelikli olabilir, bazen niteliksiz olabilir, bazen mecraları sapabilir. Ama bütün bunlara rağmen kavramın tartışmaya açıldığı bir zeminin olması bence oldukça kıymetli. Bundan sonraki süreçte belki bu kavramsal analizlere ağırlık vererek tartışmalar daha da güçlendirilebilir. Burada belki teologlar devreye girebilir, sosyologlar devreye girebilir, hukukçular devreye girebilir, felsefeciler devreye girebilir. Bu açıdan biraz daha toplumsal cinsiyet kavramının kavramsal yapısı irdelenerek Anti-Gender hareketlerin Türkiye'deki seyri de bu açıdan genişletilebilir diye düşünüyorum.

M.G.: Hocam çok kısa cevap verebilerseniz memnun olurum. Çünkü vaktimiz dolmak üzere, Türkiye'de evet bir toplumsal duyarlılık var tepki var filan ama bir sonuç alabilmiş değil bu duyarlılık. Yani çünkü talepleri var, İstanbul Sözleşmesi feshedilsin diye, 6284 sayılı kanun kaldırılınsın, yerine şöyle düzenlemeler yapılınsın filan deniliyor. Bu anlamda siz bu harekete, bu duyarlılığa sonuç alabilmesi açısından ne önerirsiniz? Ya da yapacağınız değerlendirme, eleştirmeler var mıdır?

M.Ş.: Türkiye’de bahsettiğimiz gibi aslında hareketler biraz daha başlangıç aşamasında. Şuan ön plana çıkan biraz daha hareketlerin aktivist yönü. Biraz daha tepki gösteren özellikle sosyal medya üzerinden sivil baskı oluşturan bir yaklaşım var. Bu çok kıymetli. Dediğim gibi tartışmaya açılması adına kıymetli. Ama tartışmaların daha sağlıklı zeminde yürümesi için de belki biraz bunun akademik boyutunun desteklenmesi gerekebilir. Kavramın bilimsel anlamda da tartışılabildiği zeminlerin oluşması bu hareketleri daha da güçlendirecektir. Dünyadaki seyrine baktığımız zaman pek çok ülkede bu tartışmalar çok uzun zamandır yürüyor. O yüzden Türkiye’deki tartışmalar için de benzer öngörüle bulunabiliriz. Çünkü toplumsal cinsiyet neredeyse hayatımızın her alanına bir şekilde girmiş durumda. Bunların düzenlenmesi için de belli bir süreye ihtiyaç var muhtemelen. Ama tartışmaların mecrası, tartışmaların kalitesi bu sürecin seyrini de doğrudan etkileyebilir.

M.G.: Değerli hocam çok teşekkür ediyorum.

M.Ş.: Rica ederim.

M.G.: Bizim için çok önemli noktaların altını çizdiniz, çok önemli bilgiler verdiniz. Ama ben gerçekten konuyu derinlemesine yeterli bir şekilde ele aldığımızı ifade etmiyorum. Bunu daha çok konuşmamız gerekiyor. Ama Anti-Gender hareketler hakkında en azından kabataslak bir çerçeve çizdiğimizi düşünüyorum. Bundan sonra inşallah bu konu üzerinde sizinle konuşmaya devam ederiz hocam.

M.Ş.: İnşallah.

M.G.: Konuyu daha fazla ayrıntılandırırız, daha fazla açarız. Bugün Dr. Meryem Şahin ile Anti-Gender hareketleri konuştuk. Umarım faydalı olmuştur. Başka bir programda tekrar görüşmek üzere hoşçakalın.

Deşifre Eden: Muhammet Bilal KOŞAR